

<https://doi.org/10.30563/turklad.1186837>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 14.10.2022
Kabul Tarihi / Accepted date	: 30.05.2023
Yayın Tarihi / Date published	: 20.06.2023

Atıf / Citation

Aizizi, M. ve Korkmaz F. (2023). Kumul Ağzındaki Bazı Eski Uygurca Unsurlar Hakkında. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 7. Cilt, 1. Sayı, 77-90.

KUMUL AĞZINDAKİ BAZI ESKİ UYGURCA UNSURLAR HAKKINDA¹

About some details in Old Uyghur Turkish in the Kumul dialect

MAİHEFUBAİ AİZİZİ²

FERYAL KORKMAZ³

Öz

Türk dilinin çeşitli tarihî dönemlerinde ve çağdaş Türk dillerinde görülen sözcüklerin ses, yapı ve anlam bakımından incelenmesi, Türkçenin tarihî veya coğrafi değişimlerine rağmen bugüne kadar ulaşılan bütünlüğünü ortaya çıkarmada ve korumada büyük önem taşımaktadır.

Eski Uygurcada farklı metinlerde kullanılan sözcükleri çağdaş Türk lehçelerinde görmek mümkündür. Eski Uygur metinlerinde görülen, şimdi de çağdaş Türk lehçelerinde yaygın kullanılan ya da ses ve anlam bakımından değişime uğrayan veya değişime uğramadan aynen devam eden sözcükler, Türkçenin devamlılığını ortaya çıkarmaktadır. Şimdiye kadar Türkçenin çeşitli tarihî dönemlerinde yer alan sözcükler ile günümüz Türk lehçelerinin söz varlığı, çeşitli araştırmacılar tarafından değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmalarda Eski Uygurca söz varlığının Yeni Uygur yazı dili ve ağızlarına ne kadar kaynaklık ettiği hakkında fikir sahibi olunması amaçlanmıştır. Eski Uygurcanın kaynakları ile bugünkü Yeni Uygur Türkçesinin karşılaştırılması her şeyden önce art zamanlı ve eş zamanlı incelemeleri de mecburi kılmaktadır. Bu durumda çalışmamızın temel amacı da Yeni Uygur Türkçesinin Kumul Ağzında bulunan Eski Uygur Türkçesindeki sözcüklerin ses ortaklıklarını ve farklılıklarını tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygurca, Yeni Uygurca, Kumul Ağzı

¹Bu çalışma *Eski Uygurca Ve Yeni Uygurcanın Söz Varlığının İsimler Açısından Karşılaştırılması* adlı doktora tezinle hareketle gerçekleştirilmiştir.

²İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Dili Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE.
el-mek: maihefubai.aizizi@ogr.iu.edu.tr

³ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4866-8179>

³Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eski Türk Dili Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE.
el-mek: fkorkmaz@istanbul.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5099-466X>

Abstract

Examining the words seen in various historical periods of the Turkic language and in contemporary Turkic languages in terms of phonetics, morphology and semantics has great importance in revealing and preserving the integrity of Turkic, which has reached the present day despite historical or geographical changes.

Words that appear in different old Uyghur texts can be seen in the Turkic languages. The words that appear in these old Uyghur texts are now widely used in modern Turkic languages; while some of them have changed their sounds and meanings, the others remain unchanged. That reveal the continuity of Turkic. The vocabulary of today's Turkic languages and the words in various historical periods of Turkic have been evaluated by various researchers and have been the subject of their comparative studies. In this study, the origin of the words in contemporary Turkic languages was tried to be determined, and it was aimed to have an idea about how much words which are in the modern Turkic Languages originate from the old Uyghur. Comparing the sources of Old Uyghur and modern Uyghur Turkic makes obligation of diachronic and simultaneous studies, first of all. In this case, the main purpose of our study is to determine the sound commonality and differences of the words in the old Uyghur Turkic and the Kumul dialect of modern Uyghur Turkic.

Keywords: Old Uyghur, Modern Uyghur, Kumul Dialect

1. Giriş

Yeni Uygur Türkçesinin ağızlarının tasnifi üzerine duran en önemli isim Rus bilim adamı H. N. Ilminskiy'dir. Ilminskiy'nin araştırma yaptığı 19. yüzyıl Yeni Uygur Türkçesi ağızlarının birbirine daha yakın olduğu dönemdir. Bu dönem birçok araştırmacıya göre Yeni Uygur Türkçesinin oluşma zamanı olarak kabul edilmektedir (Osmanov, 1990, s. 8).

19. yüzyılın başlarından ortasına kadar Nikolay N. Pantusov, Nikolay F. Katanov, Albert Augustvon Le Coq, Gustav Raquette, Sergey Ye. Malov, Gunnar Jarring ve Ethem R. Tenişev gibi araştırmacılar yıllar süren geziler ve yaptıkları incelemeler sonucunda Yeni Uygur Türkçesinin ağızlarını çeşitli yönleriyle araştırmaya ve tasnif etmeye çalışmışlardır. 1960'lardan sonraki çalışmalar ise 1950'lerde başlayan Uygur ve Çinli araştırmacıların derlemelerine dayanmaktadır.

Yeni Uygur Türkçesinde çeşitli ağız grupları ve bu gruplara bağlı ağızlar arasında bazı farklar bulunmaktadır. Bu da ağızların tasnifinde karışıklık ve dengesizliğe yol açmaktadır. Dolayısıyla araştırmacıların Uygur ağızlarının tasnifi üzerindeki fikirleri de farklılık göstermektedir. Ilminskiy çalışmalarında Uygur bölgesinde sadece bir çeşit dil olduğunu, ağızlar arasında ise çok küçük farklar olduğunu ileri sürmüştür (Tenişev, 1983, s. 17). Malov yaptığı araştırmalar sonucunda Ilminskiy'nin tasnifine katılsa da Lopnur Ağızının ayrı bir ağız olduğunu ortaya koymuştur (Osmanov, 1990, s. 12). Jarring ise belirsizliği bildiren *-miş* ekinden yola çıkarak Uygur Ağızlarını şöyle ayırmıştır:

A. Güney Ağızı (Aksu bölgesi de dâhil)

B. Kuzey Ağızı (Kuça bölgesi de dâhil)

Baskakov ise Yeni Uygur Türkçesini standart bir ölçüye göre değil her bölgede konuşulan dilin özelliğine göre dört gruba ayırmıştır (Baskakov, 1986, s. 332-333):

1. Grup: Güney Ağızları

a. Kaşkar -Yeken Ağızı ile Yenisar Ağızı

b. Hotan- Keriye Ağızı ile Çerçen Ağızı

- c. Aksu Ağzı
2. Grup: Kuzey Ağzıları
 - a. Kuça- Turpan Ağzı (Kara Şehir, Kuça, Turpan, Kumul)
 - b. Gulca Ağzı (Sovyet Uygurları da dâhil)
3. Grup: Lopnur Ağzı
4. Salar ve Sarı Uygur Ağzı

Tenişev ise Uygur Ağzılarında ortak edebî dilde *-miş* eki kullanıldığı için Jarring'in tasnifine katılmayıp Uygur Ağzılarını aşağıdaki gibi 3 gruba ayırmıştır (Tenişev, 1983, s.17):

1. Grup: Batı ve Kuzey Ağzıları ya da Merkez Ağzı: Bu grup Turpan, Kuça, Aksu, Kaşkar, Yeken, Gulca, Kumul, Karaşehir Ağzılarını kapsamaktadır.
2. Grup: Güney Ağzı veya Hotan Ağzı
3. Grup: Doğu Ağzı veya Lopnur Ağzı

Uygur araştırmacılarından İmin Tursun, bazı ses özelliklerine dayanarak Yeni Uygur Türkçesinin Gulca, Kaşkar Ağzılarını esas aldığı öne sürmüştür. Amine Gappar ise çalışmasında *"-miş"* ekinin ağzların tasnifinde ölçü olarak kullanılmayacağını ileri sürmüş ve Yeni Uygur Türkçesini Tenişev gibi üçe ayırmış, Yeken ve Kağılık Ağzını Kaşkar Ağzına dâhil etmiştir (Gappar, 1980).

Çinli araştırmacı Li Seng ise yukarıda bahsi geçen araştırmacıların aksine Yeken Ağzını Hotan Ağzına dâhil etmiştir (Seng, 1986). Gao Shijie ise çalışmasında Tenişev ve Amine Gappar'ın "üç ağız" görüşünü desteklemektedir (Shijie, 1985). Mirsultan Osmanov, "Hazirki Zaman Uygur Tili Diyalektleri" adlı kitabında ise Yeni Uygur Türkçesini aşağıdaki gibi tasnif etmiştir:

Merkez Ağzı: Urumçi başta olmak üzere, Gulca, Turpan, Kaşkar-Atuş, Kumul ve Tarım Ağzını kapsamaktadır.

Hotan Ağzı: Uygur bölgesinin doğusundaki Çarkılık'tan batı kısmındaki Guma ilçesine kadar olan dokuz ilçede konuşulmaktadır. Bu dokuz ilçede bile ağız farklılıkları görülmektedir.

Lopnur Ağzı: Güneyde Hotan Ağzı ile kuzeyde Kumul, Turfan Ağzıları, batıda Tarım ve Kuça Ağzıları ile ilişkilendirilmektedir.

2. Kumul ağzı

Kumul bölgesi tarih boyunca Kuzey İpek Yolu'nun önemli duraklarından biri olmuştur. Kuzey İpek Yolu güzergâhı Changan (bugünkü 西安Xian) şehrinden başlayarak Çin Seddi'ne paralel olarak, Heksi Koridoru (河西走廊-He xi zoulang) boyunca ilerler ve Lanzhou (兰州), Dunhuang (敦煌) ve Kumul'un ardından Turfan'a ulaşırdı. Birçok farklı dilin ve inancın buluşma noktası olan bu bölge İdikut Uygur Hanlığı hâkimiyeti altında diğer bölgelere göre 400 sene sonra İslamiyet'i kabul etmiş, Moğol hükümlanlığı altında Eski Uygur yazısını diğer bölgelere göre daha uzun kullanmıştır. Üstelik 230 yıla yakın devam eden Kumul Hanlığı yönetiminde dışa kapalı bir hayat sürdürmüştür. Bu Kumul Ağzındaki Eski Uygurca sözcüklerin korunmasının önemli nedenlerinin biridir.

Merkez Ağız grubuna bağlı olan Kumul Ağzı özel bir ağızdır. Bu sebeple ülke içi ve dışındaki Türkologların uzun yıllar önce bu ağızla ilgilenmeye başlamışlardır. 19. yüzyılın sonlarında, Türkolog H. F. Katanov, Kumul Ağzıyla ilgili malzemeleri toplamış ve ana hatlarıyla incelemiştir (Emet, 2015, s. 54).

Kumul Ağzı üzerine en geniş kapsamlı çalışma Malov tarafından yapılmıştır. Malov 1914 yılında Kumul'un Koray, Hotuntan, Şupul, Ayar, Taşar, Karmukçi bölgelerinde yaptığı

araştırmalarda çok değerli malzemeler toplamıştır. 1954 yılında yayınlanan bu çalışmasında 3000'e yakın sözcük bulunmaktadır. Kumul Ağzı hakkında 1956-1957 Çin Fenler Akademisi de kapsamlı bir çalışma yapmış ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu çalışma sonuçlanmamıştır (Komisyon, 1997, s. 10). Kumul Ağzı üzerine araştırma yapan diğer bir araştırmacı ise Uygur bilim insanı Arslan Abdulla'dır. Abdulla, 1985 yılında yayınlanan çalışmasında Kumul şehir merkezi, Sumkaga, Astane, İdir, Şuyte, Hotuntam gibi yerlerde yaptığı araştırmalar neticesinde elde ettiği dil verilerini ortaya koymuştur (Abdulla, 1985).

3. Kumul ağzında yaşayan Eski Uygurca bazı sözcükler:

Bu çalışmada “Divan-ü Lügat-it Türk”, “An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish”, “Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü”, “Hazirki Zaman Uygur Tiliniñ Kumul Şivisi”, “Uygur Tili Şiviliri”, “Uygur Tiliniñ İzahlik Lugiti”, *Hand wörterbuchdes Altuigurischen, (Altuigurisch – Deutsch – Türkisch) / Eski Uygurcanın El Sözlüğü, (Eski Uygurca – Almanca – Türkçe)* verileri esas alınmıştır. Bu kaynaklardan derlenen sözcükler hem tarihî gelişimin görülmesi hem de Kumul Ağzının Yeni Uygur yazı dilinden farklılıklarının görülmesi için Eski Uygurca, Yeni Uygurca ve Kumul Ağzı örnekleriyle sıralanmıştır.

asığ:

EU. asıg: [DLT *asıg* “kâr, fayda, kazanç”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 30, 217, 353,559; EDPT *asıg* “fayda, yarar”, Clauson 1972, s. 244b; EUTS *asıg* “ası, kazanç, istifade, fayda, faiz”, Caferoğlu, 2001, s. 22; HdA *asıg* “istifade, fayda; faiz, getiri; Kurtuluş; bk. Mo. *asıg*”, Wilkens 2021, s. 72]

...kim bo nomerdin iyitlinmedin yoqağmadın kėnjürü yadılıp tınl(ı)ğlarķa uluğ asıg tusu bolzun tıp y(a)rılıkadı(Çetin, 2012, s. 145; VII. 12a/481-526-528), “Öyle ki, bu öğreti mücevheri kaybolup yok olmadan geniş alanlara yayılıp canlılara büyük yarar sağlasın.”

YU.Ø;

KA. *assiğ* / *asıg*: ناسسغ [UŞS *assiğ* “Fayda, kazanç, menfaat.” Gopuri, 1986, s. 7.]

bu iş sana asıg bermeydu. “Bu işten sana fayda gelmeyecek.” (Gopuri, 1986, s. 7.)

beltir:

EU. beltir: [DLT Ø; EDPT *beltir* “yol kavşağı, yol ağzı”, Clauson, 1972, s. 334a; EUTS *beltir* “yol kavşağı, yol ağzı”, Caferoğlu, 2011, s. 39; HdA *beltir* “Kavşak, dört yol ağzı; Bağlaç; bk. Mo. *belçir*”, Wilkens, 2021, s. 159]

Anta ötrü mahendaraséna élig beguluğ bedük kañlılarta telim üküş aç içgü ed tavar erdiniler urtu- (07083) (ur)turupķay b(e)ltir sayu eltipalkudabuşi bėrip barçasın bėrür erti bo montag mahendara (Wilkens, s. 588. DKPAM Cilt. II, Mainz 741/07080-07084) “Yine hükümdar Mahendraséna, büyük, yüksek arabalara yiyecek içecek, mal mülk (gibi) pek çok kıymetli eşyayı yükleyip, herkesi meydana toplayıp (orada bulunan) herkese sadaka olarak hepsini verirdi.”

YU. *beldir*: بeldir Yer adı. Kaşkar ilinin Taşkorgan Tacik Özerk ilçesindeki köy adı.

KA. *beldir*: بeldir [UŞS *beldir* “kavşak, köşe ağzı”, Gopuri, 1986, s. 31]

birim:

EU. birim: [DLT *birim* “borç, verecek”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 176,286, 295, 469, 589; EDPT *birim* “vergi, borç”, Clauson, 1972, s. 366a; EUTS *birim* “borç”, Caferoğlu, 2011, s. 43; HdA *berim* “borç, mali yükümlülük; suç; teslim; bedel, kredi”, Wilkens, 2021, s. 161;]

bu yir keeniz tuta [berim alım]kelse men tınsıdu bil[ür men]men yuluğ birim bolsa [ol arkalıq-] lıq bolur (Yamada, 1993, s. 70), “Bu toprağı anız kapladığında, vergisi geldiğinde ben Tınsitu sorumluyum.”

YU. Bérim بېرىم [İL.É: *élim bérim* “Alış veriş ilişkisi, alışveriş”, Komisyon, 1990, s. 124]

KA. bérim: بېرىم [HZUTKŞ *bérim* “borç”, Komisyon, 1997, s. 139]

emgek:

EU. emgek: [DLT *emgek* “sıkıntı”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 54, 100, 267, 270, 299, 301, 498, 637; EDPT *emgek* “sıkıntı, eziyet, ızdırıp, emek, çapa”, Clauson, 1972, s. 159a; EUTS *emgek* “ızdırıp, acı zahmet”, Caferoğlu, 2011, s. 71; HdA *emgek* “acı (Skt. *duhkha*; Skt. *parikleśa*’nın da eş değeri), ağrımak, ağrı, ızdırıp, sancı; zahmet, sıkıntı, güçlük; dünyadan el çekme, münzevilik; tehlike; korku, endişe; dört asil gerçeğin birincisinin adı (Skt. *duhkhasatya*) bk. Mo. *emgeg*”, Wilkens, 2021, s. 104]

Arıtı saķınmatın böğünmetin muntağ tip söz-leyür sil-ler kaltı ol bir bilip öçmek ol tip sözlegüçi bahşı-nıñ taķı-ça erser tanuķ-layü tüke[t]ükte emgek körmek üze targarguluk öçmeki tanuķ-lağuluk birök söz-leser siz- ler ikileyü bar adın öçmeki tanuķluğuluk birök sözleser sizler ikileyü bar adın (Özönder, 1998, s. 52; 115b/2-6), “Kaldı ki, “bir bilip sönme (pratisamkh yanir odha) vardır” diye söyleyen hocanın dediğı gibi olursa, ıstırabı görmek ile uzaklaştırması olan sönmeyi tanımlayıp bittiğinde, yığın (samudaya), sönme (nirodha), yol (marga) ve diğerlerinin sönmesi, yeniden tanımlaması olan bir şey olmamalı.”

YU. emgek: ئەمگەك [İL: E *emgek* “yapılan iş, emek, mihnet, uğraş”, Komisyon, 1990, s. 303]

KA emgek: ئەمگەك [HZUTKŞ *emgek* “gurbet, yoksulluk, zorluk, zahmet”, Komisyon, 1997, s. 133]

emgen-:

EU. emgen-: [DLT *emgenmek* “yorulmak, sıkıntı çekmek”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 116, 638 ; EDPT *emgen-* “ızdırıp çekmek”, Clauson, 1972, s. 160a; EUTS *emgenmek* “ah çekmek, ızdırıp çekmek”, Caferoğlu, 2011, s. 71; HdA *emgen-* “acı çekmek, acı duymak, kendini üzme; (acı) çekmek, (acıya) tahammül etmek; acı çektirilmek; üzüntü çekmek; zahmet çekmek; çalışmak, çabalamak, yorulmak; zor bulmak, yük sünmek, bk. Mo. *Emgeni*”, Wilkens, 2021, s. 106]

ķ(o)lti nayut sanınça ķ(a)lp üdlerde [üç] asan kelar içinte burhan ķutın[ķa] tığlanıp tüü tüpi yokaru turgu [teg yürek yarılınçig a]çığ tarka emgekler emgenip, ol [emgeki]mnıñ küçinte temin ök bo alp [bulğu]luk üzeliksiz üsünki yeg[köni tüz tuymak bu]rhan ķutın bulup [tükel bilge biligke tegip] öt[rüi] bo idok nom erdinig aça yada] uķıtu nomladım. (Ayazlı 2012, s. 74) “Ben geçmişte yüz bin koti, Nayuta sayısınca Kalpa döneminde üç Asamkhyeya içinde Buda kutsallığına ulaşmaya çalışıp tüylerim diken diken olurcasına yürek yaralayıcı acılara, eziyetlere katlanıp bu zahmetin sayesinde bu ulaşılması zor mükemmel bilgiğe erişip sonra bu kutsal öğreti mücevherlerini açıkladım, yaydım.”

YU.Ø;

KA. emgen-: ئەمگەن [HZUTKŞ *emgen-* “zahmet çekmek”, Komisyon, 1997, s. 133]

érin:

EU. érin: [DLT *irin* “dudak”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 33, 380, 667; EDPT *érin* “dudak”, Clauson, 1972, s. 232b; EUTS *erin* “dudak”, Caferoğlu, 2011, s. 74; HdA *erin* “dudak”, Wilkens, 2021, s. 260]

munuñ erni erti:[p] kıp kızıl sıtı-ka oğsatu erti. (Wilkens, 2016, Cilt II, s. 216)“Onun dudağı parlak kırmızı mercana benziyordu.”

YU. Ø;

KA. *erin*: نهرین [HZUTKŞ *erin* “dudak”, Komisyon, 1997, s. 133]

kaçaç:

EU. *kaçaç*: [DLT *kaçaç* “kir, pislik”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s. 154, 319; EDPT *kaçaç* “kir”, Clauson, 1972, s. 610a; EUTS Ø; HdA *kaçaç* “pislik, kir, Skt. *kheṭa*’nın da eş değeri”, Wilkens, 2021, s. 319]

YU. *kekeç*: قهقههج [İL: K *kekeç* “Yara kabuđu”, Komisyon, 1990, s. 303];

KA. *kaçaç*: قاقاقج [HZUTKU *kaçaç* “Yara kabuđu”, Komisyon, 1997, s. 189]

ķarsak:

EU. *ķarsak*: [DLT *ķarsak* “derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s. 206, 689; EDPT *ķarsak* “bozkır tilkisi”, Clauson, 1972, s. 663b; EUTS Ø; HdA *ķarsak* “ķarsak, korsak tilkisi, bozkır tilkisi, bk. Mo. Kırısa”, Wilkens, 2021, s. 336]

manu irbiz tilkü ķarsak yuy kara kuş ulatı et yideçi kan içdeçi tınlıglar (Kaya, 1994: 599, 15-17) “Kedi, vaşak, tilki, step tilkisi, tavus kuşu, kartal ve et yiyici, kan içici canlılar...”

YU.Ø;

KA. *ķarsak*: قارساق [HZUTKŞ *ķarsak* “siyah tilki çeşidi”, Komisyon, 1997, s. 227]

ķirtış:

EU. *ķirtış*: [DLT *ķirtış* “insan ve başka şeyin yüz rengi”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.201, 714; EDPT *ķirtış* “yüzün rengi, çehre”, Clauson, 1972, s.649a; EUTS *ķirtış* “bet beniz, yüzün rengi, yüz güzelliği”, Caferoğlu, 2011, s. 176; HdA *ķirtış* “yüzün rengi, bet beniz; görünüş; yüz, çehre; yüz, yüzey; cilt, Skt. *tvac*’ın da eş değeri”, Wilkens, 2021, s. 373]

alkununı altun (kümüşlü)g ķirtışları bolur... (Tekin, 2019, s.121) “Hepsinin altın ve gümüşe benzer güzel çehreleri olur.”

YU. Ø;

KA. *ķirtış*: قيرتیش [UŞŞ *ķirtış* “yüz, çehre”, Gopuri, 1986, s. 201]

ķođ:

EU. *ķođ*: [DLT *ķođ* “göz veya yemekteki pislik”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s. 400, 725; EDPT *ķođ* “toz, kül”, Clauson, 1972, s. 609a; EUTS *ķođ* “toz”, Caferoğlu, 2011, s. 180; HdA *ķođ* “atom, toz (tozun “atom” anlamı için bk. Sogd. *prδβ’ n’k*; bk. Mo. *qoγ*”, Wilkens, 2021, s. 389)

Baş kuğlarriğ barça koğ kıçımıķ teg uşatışıp şıp senin saķışın bilgeli bolđay (Kaya 1994, s. 111, II.40a/8), “Her şeyi küçücük parçalara ayırır da onun sayısını bilmek mümkündür.”

YU.Ø;

KA. *ķođ*: قوئج [HZUTDŞL *ķođ* “1. Küçük, yanmış kömür parçaları; 2. Yanmış saman tozu, kül”, Komisyon, 1997, s. 236]

kögürçgün:

EU. kögürçgün: [DLT *kökürçgün* “güvercin”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s. 521, 734; EDPT *kögürçgen* “güvercin”, Clauson, 1972, s.713b; EUTS *kögürçgen* “güvercin”, Caferoğlu, 2011, s.114; HdA *kögürçgün/ kögürçgen* “güvercin, bk. Mo. *kegürjigene*”, Wilkens, 2021, s. 339]

kögürçgün azununta tuğmuş (Wilkens, 2016, s. 464), “Güvercin dünyasında doğmuş.”

YU. Ø;

KA. *köküşken*: كۆكۈشكەن [UŞS *kögürçgen* “Güvercin”, Gopuri, 1986, s. 214

kün:

EU. kün: [DLT *kün* “cariye”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s. 255, 286, 305, 493,525, 756 ; EDPT *kün* “kadın köle, cariye”, Clauson, 1972, s.726a, EUTS *kün* “karavaş, cariye”, Caferoğlu, 2011, s. 122; HdA *kün* “Chin. 閩kun) iç saray, kadınların oturduğu yer”, Wilkens, 2021, s. 441]

kul kün üğişletdimiz erser (Bang-Gabain 1930, 107-8), “Köle ve cariye çalıştırırsak...”

YU. Ø;

KA. *kun* : كۈن [HZUTKŞ *kun* “cariye”, Komisyon, 1997, s. 194]

öl:

EU. öl: [DLT *öl* “ıslak, nemli”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.23, 146, 786; EDPT *öl* “nem, nemli”, Clauson, 1972, s.124b; EUTS *öl* “yaş, rutubet, ıslaklık”, Caferoğlu, 2011, s. 150; HdA *öl* “nem, rutubet (Budizm’deki doğumların mümkün olan türlerinden birinin adı); nemli”, Wilkens, 2021, s. 530]

taşgaru ilinçüke atlanturdu erti... balık taşın tariğçi-larağ körür erti kuruğ yerig sulayu öl yerig tariyu kuş kuzgun sukar yoriyur sansız tümen özlüg ölürür. (Hamilton, 2011, s. 11). “Dışarıda eğlenmek için [prens] ata binmişti. O, şehrin dışında çiftçileri görüyordu. Onlar kuru toprağı sularken, yaş toprağı işlerken, kuzgun (gibi) kuşlar , gagalıyor, binlerce ve on binlerce yaratığı öldürüyorlar.”

YU. *höl:* هۈل [İL.H. *höl* “ıslak, nem”, Komisyon, 1990, s.565]

KA. *öl:* ۈل [HZUTKŞ *öl* “ıslak, nem”, Komisyon, 1997, s. 220]

ölej:

EU. ölej: [DLT Ø; EDPT *ölej* “çimen, taze yetişmiş çimen”, Clauson, 1972, s.147b; EUTS *ölej* “sulak yer, bataklık arazi, yaş, rutubetli”, Caferoğlu, 2011, s. 151; HdA *ölej* “çimen, çayır, otlak, çayır, tarla, mera, bk. Mo. *öleng*”, Wilkens, 2021, s. 530]

Mrkt erdni önlüg yalınçga yum-şak erdinilerig töşep urmuş teg mrkt ölej çimgenleri erür... tütürlüg (Tekin, 2019, s.111; 55/22-24) “Marakata ve Ratna renkli yumuşak mücevherleri döşeyip koymuş gibi ıslak çayırları vardır.”

YU. Ø;

KA. *öylej:* ئۈلەك [HZUTKŞ *öylej* “Bataklık, bataklık arazi”, Komisyon, 1997, s. 220]

ömgen:

EU. ömgen: [DLT *ömgen* “şah damarı”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.59, 787; EDPT *ömgen* “şah damarı; at göğsü”, Clauson, 1972, s. 159b; EUTS *ömgen* “boğaz, boyun şiryanı”, Caferoğlu, 2011, s.150; HdA *ömgen* “şah damarı”, Wilkens, 2021, s. 533]

ötrü korumuş katıg kemiş alıp anı üze ömgen tamırın sançıp kan üntürü pakuru akuru barska yakın barti. (Kaya, 1994, s. 324, X. 9b. 616¹/20-22), “Sonra kurumuş sert kemiş alarak onu şah damarına batırarak kan akıttı, kan yavaş yavaş akarken sırtlana yaklaştı.”

YU.Ø;

KA. *ömgen*: تومگمن [UŞS *ömgen* “1. Boyun damar; 2. Büyük baş hayvanın göğsü”, Gopuri, 1986, s. 334]

san:

EU. *san*: [DLT *san* “sayı”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.412,802; EDPT *san* “sayı”, Clauson, 1972, s. 831a; EUTS *san* “1. sayı; 2. vücut,” Caferoğlu, 2011, s. 195; HdA *san* “sayı, miktar, hesaplama, hesaplama (Skt. gañanā), zaman birimi, kronoloji, dönem, devir; tane (miktâr bildiren sözcük), kumaşın muayyen genişliği (miktâr bildiren sözcük); miktâr, tutar; kişiler için sayı sıfatı; birkaç;”, Wilkens, 2021, s. 579]

koğ kıçmık sanı nece erser... yene yme alku tılığlarını sanı sakışı nece teñlig bolsar nece teñlig kalın küçlüg yavlaq yek içgek bolsarlar... (Demirci, 2014, s. 60; 0316-0319)“Kara toprağın altındaki toprağın atom sayısı kadar da olsa, bütün canlıların sayısı kadar da olsa, ne kadar kalabalık, güçlü, kötü şeytanlar da olsalar...”

YU. *san*: سان [İL. S. “1. Sayı; miktar, 2. Gazete dergi gibi süreli yayınların belirli tarihe ait olan baskılarından biri; 3. Sınırlı sayıda olan kontenjan; 4. Plan, hesap”, Komisyon, 1990, s. 426]

KA. *san*: سان [HZUTKŞ *san* “1. Sayı; miktâr; 2. İtibar, değer”, Komisyon, 1997, s. 176]

sasıg:

EU. *sasıg*: [DLT *sasıg* “kokmuş”, Atalay, 1999, I. 372; EDPT *sasıg* “kokuşmuş olan”, Clauson, 1972, s. 856a; EUTS *sasıg* “çürük, kokmuş, fena”, Caferoğlu, 2011, s. 198; HdA *sasıg* “kokuşmuş, kötü kokulu; kötü koku, pis koku”, Wilkens, 2021, s. 589]

YU. *sésik*: سېسېق [İL.S *sésik* “1. Kötü koku; 2. Tazeliğini yitirmiş, kokmuş olan, çürük; 3. Kötü, zalim”, Komisyon, 1990. S.659]

KA. *sasıg*: ساسنغ [HZUTKU *sasıg* “kötü koku, kokmuş olan”, Komisyon, 1997, s. 176]

sırtıg:

EU. *sırtıg*: [DLT *sırtıg* “her sözün izi” Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.202, 821; EDPT *sırtıg* “herhangi bir sözün veya haberin bir parçası, işaret”, Clauson, 1972, s. 846b; EUTS Ø; HdA *sırtıg* “manası belirsiz”, Wilkens, 2021, s. 610]

uluğ kayda on öñtün yıñak sırtıgçı taz-nıñ evi ol altın yıñak bedizçi kapo otu yıñak yetmiş toña (Yamada, 1993, Cilt: II, s. 40; Sa18/3), “Ben Saçu Sengün, Külüg’e tamamımı verdim. Ben Külüg tamamını aldım. Bu evin sınırı... büyük sokaktadır. Doğu yönünde Sırtıgçı Taz’ın...”

YU. Ø;

KA. *sirtik*: سىرتىق [UŞS *sirtik* “haber”, Gopuri, 1986, s. 166]

tamız-:

EU. *tamız-*: [DLT Ø; EDPT *tamız-* “damlatmak”, Clauson, 1972, s. 510a; EUTS *tamızmak* “damlatmak”, Caferoğlu, 2011, s. 222; HdA *tamız-* “damlatmak”, Wilkens, 2021, s. 668]

YU. *témitmak*: [İL. T. *témitmak* “damlatmak”, Komisyon, 1990, s. 446]

KA. *temiz-*: تهمنز [HZUTKŞ *temiz-* “damlatmak”, Komisyon, 1997, s. 152]

tegirmen:

EU. tegirmen: [DLT *tegirmen* “değirmen”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.159, 269, 463, 468, 491, 866; EUTP *tegirmen* “değirmen”, Clauson, 1972, s. 486b; EUTS *tegirmen* “değirmen”, Caferoğlu, 2011, s. 231; HdA *tegirmen* “değirmen, bk. Mo. tegerme(n), tegirmen)”, Wilkens, 2022, s. 689]

it yıl üçünç ay altı ygrmi-ke maña küç oğul inal-ķayunlak-lıķ tavar kergek boldi ö(...) *tegirmen-te üz.... öğür -teki küç oğul inal-ta almış öleñvir...* (Yamada, 1993, Cilt: II, s, 176; Mi2), “İt yılı üçüncü ayın on bana Küç Oğul İnal’a kullanmak için mal gerekli oldu. değirmende.... öğür’deki Küç Oğul İnal’dan aldığı otlak...”

YU. tügmen: تۆگمەن [İL.T *tügmen* “Değirmen”, Komisyon, 1990, s. 401]

KA. tigirmen: تىگىر مەن [HZUTKŞ *tigirmen* “Değirmen”, Komisyon, 1997, s. 153]

tiş:

EU. tiş: [DLTØ; EDPT *tiş* “diş”, Clauson, 1972, s. 557b; EUTS *tiş* “diş”, Caferoğlu, 2011, s. 241; HdA *tiş* “diş”, Wilkens, 2021, s. 716]

yılan başlık erñekin iki kırık tişin tirig özüg aç içkü teñrig nece (açıttımız) (Özbay, 2014, s. 82; 92-94), “Yılan başı gibi on parmağımız ve otuz iki dişimizle herhangi bir şekilde yiyecek içecek tanrısına acı çektirdiysek”

YU. çiş: چىش [İL. Ç *çiş* “Diş”, Komisyon, 1990, s. 758]

KA. tiş: تىش [HZUTKŞ *tiş* “Diş”, Komisyon, 1997, s. 152]

tişi:

EU. tişi: [DLTØ; EDPT *tişi* “dişi”, Clauson, 1972, s. 560b; EUTS *tişi* “dişi”, Caferoğlu, 2011, s. 241; HdA *tişi* “dişi varlık, kadın, dişi,” Wilkens, 2021, s. 722]

subadratişi yaña inçe tép tédi. (Elmalı, 2019, s. 77; ADF. 153) “Subadra (adlı) dişi fil şöyle cevap verdi.”

YU. çiş: چىشى [İL. Ç *çiş* “Dişi”, Komisyon, 1990, s. 763]

KA. tişi: تىشى [HZUTKŞ *tişi* “Dişi”, Komisyon, 1997, s. 152]

torķu:

EU. torķu: [DLT *torķu* “ipek”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.7, 185, 380, 503, 893; EDPT *torķu* “ipek”, Clauson, 1972, s. 539a; EUTS *torķu* “ipek”, Caferoğlu, 2011, s. 247; HdA *torķu* “ipek bk. Mo. torya(n)”, Wilkens, 2021, s. 734]

ikegü taşık baş-ındaķi taa yarım terini yarım torķu-ni turı-tın alıp öğ bitiği yok bolmış için tuğup turģu yanuğ bitig birtimz. (Yamada, 1993, Cilt: II, s. 162; Mi18/1-5), “...ikimiz Taşık’ üzerindeki borcun yarısını, ipeğin yarısını Turı’dan alarak ana senet kaybolduğu için onun yerine geçecek ek senet verdik.”

YU. Ø;

KA. torģa: تورغا [HZUTDŞL *torģa* “Çadırın altına sermek için kullanılan kumaş”, Komisyon, 1997, s. 81]

tört:

EU. tört: [DLT *tört* “dört”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014,s.66, 148, 532, 897; EDPT *tört* “dört”, Clauson, 1972, s. 534a; EUTS *tört* “dört”, Caferoğlu, 2011, s. 249; HdA *tört* “dört”, Wilkens, 2021, s. 740]

بۆبۆ ئۈسۈنكى ئىككى كارىكا-تا قىزىق-ا-سىنچا بار تۆرت ابىپىراي-لار (Özönder, 1998, s. 64; 125b/15) “Sung bu üstteki iki Karika’da özet olarak dört izah var.”

YU. *töt*: تۆت: [İL. T *töt* “Dört”, Komisyon, 1990, s. 353]

KA. *tört*: تۆرت: [HZUTKŞ *tört* “Dört”, Komisyon, 1997, s. 149]

tüş:

EU. *tüş*: [DLT *tüş* “düş, rüya”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 355, 399, 463, 912; EDPT *tüş* “rüya”, Clauson, 1972, s. 490b, 559a, 561b; EUTS *tül* “rüya”, Caferoğlu, 2011, s. 257; HdA *tül* “rüya”, Wilkens, 2021, s. 771]

ödün men bir türlüg -k tüller kördüm erdi... antada (Tekin, 2019, s. 68; 35/19-20), “Ben çeşitli rüyalar gördüydüm.”

YU. *çüş*: چۈش: [İL. Ç *çüş* “Rüya”, Komisyon, 1990, s. 720]

KA. *tüş*: تۈش: [HZUTKŞ *tüş* “Rüya”, Komisyon, 1997, s. 150]

uçmak:

EU. *uçmak*: [DLT *uçmak* “cennet”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 58, 499, 915; EDPT *uçmak* “cennet”, Clauson, 1972, s. 27b, 257b; EUTS Ø; HdA *uşmak* “cennet, uşmah < Sogd. wštm’x”, Wilkens, 2021, s. 806]

YU.Ø;

KA. *uçmak*: ئۇچماق: [HZUTKŞ *uçmak* “Cennet”, Komisyon, 1997, s. 217]

uçuz:

EU. *uçuz*: [DLT *uçuz* “ucuz, hor, alçak, değersiz”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 26, 915; EDPT *uçuz* “çapa gerektirmeyen, kolay”, Clauson, 1972, s. 32a; EUTS *uçuz* “kolay, ucuz, az, ihmal edilmiş”, Caferoğlu, 2011, s. 262; HdA *uçuz* “aşağılık, alçak, tiksindirici, iğrenç, ufak, küçük düşürücü; kolay, hafif, basit; değersiz; kolay anlaşılır, kolay ulaşılabilir; adilik, alçaklık”, Wilkens, 2021, s. 784]

bodisvt sansarnıj berü evril—mekin uqup narut evrilmekin emgek-siz ucuz ukar... toğmaq bolmasar qarı- maq ölmek olmaz (Tekin, 2019, s. 97; 44a/10-13) “Bodisattva, Samsara’nın beriye döndürülüşünü anlayıp, öteye doğru çevirilişini kolay ve basit bir şekilde kavrar.”

YU. Ø;

KA. *ucuz*: ئۇچۇز: [UŞS *ucuz* “Değersiz, aciz, ucuz”, Gopuri, 1986, s. 259]

umay:

EU. *umay*: [DLT *umay* “kadın doğurduktan sonra karnından çıkan ve hokkaya benzeyen, karında iken çocuğun yoldaşı olduğu söylenen şey”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 61, 922; EDPT *umay* “kadın rahmi”, Clauson, 1972, s. 164b; EUTS *umai* “doğum sonu, kadın uzvu, rahim, döl yatağı”, Caferoğlu, 2011, s. 265; HdA *umay* “rahim, döl yatağı, bk. Mo. *umai*”, Wilkens, 2021, s. 798;]

öñreki biş pñçikler kinki biş upa //...-kiler kamağ birle bu yir suvda on yañı arħant toyınlar boltılar teñri burķan (Tekin, 2019, s. 51; 7/41) “Önceki beşler, daha sonraki beş. . . ile hep birlikte bu dünyada on yeni rahip oldular. Tanrı Burkan”

YU. *umay*: ئۇماي: [İL.U *umay* “kadın Tanrı”, Komisyon, 1990, s. 456];

KA. *umay*: ئۇماي: [UŞS *umay* “kadın rahmi; erkek çocuk testisi”, Gopuri, 1986, s. 262]

yaqa:

EU. yaqa: [DLT Ø; EDPT *yaqa* “kira, kira bedeli”, Clauson, 1972, s. 898a; EUTS *yaqa* “ücret, icar bedeli, kira karşılığı”, Caferoğlu, 2011, s. 280; HdA *yaqa* “1. Kenar, sınır; 2. Pekiştirme; 3. Kira, kira bedeli”, Wilkens, 2021, s. 855]

atamızın ülüş bitigindeki çenegüsin kim-in tapşura birip muntın taş yiri-niñ suvı-niñ yaqasına yene iki bölük bu bitig-teki tvarğa tutup on tamğa büdün kümüş yastuķı bir yürüñ toyın atlığ açarı oğln elig te birip; (Yamada, 1993, Cilt: II, s. 142; WP06/12-16) “Babamızın miras sözleşmesine göre neyi kime verdiğini, bunun dışındaki toprağının kirasını ve bu iki parça olan sözleşmedeki malı kimin aldığını, on tamgalı tam gümüş yastığı bir Yürüñ Toylı atlı Açarı hizmetkâra eliyle verdiği mal şöyledir...”

YU. yaqa: باقا [İL. U *yaqa* “1. Kıyı, sahil; 2. Yabancı bir memleket; 3. Zaman, süre; Komisyon, 1990, s. 469]

KA. yaqa: باقا [HUTDŞL *yaqa* “Kira, arazi kirası”, Komisyon, 2007, s. 354]

yinçü:

EU. yinçü: [DLT *yinçü* “inci”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 122, 167, 168, 171, 181, 235, 243, 254, 260, 267, 269, 275, 277, 304, 320, 361, 467, 470, 976; EDPT *yinçü* “inci”, Clauson, 1972, s. 944b; EUTS *yinçü* “inci, mücevherat”, Caferoğlu, 2011, s. 297; HdA *yinçü* “< Chin. 珍珠 zhenzh: inci”, Wilkens, 2021, s. 904;]

yürüñ yinçü tizmiş teg tañlançığ yürüñ (Demirci, 2014, s. 79; 0541) “Beyaz inciye (benzer) hayrete düşüren dişleri.”

YU. ünçe: ئونچە [İL. Ü. ünçe “inci”, Komisyon, 1990, s. 899]

KA. yinçe: يينچە [HZUTKŞ *yinçe* “inci”, Komisyon, 1997, s. 220]

yumış:

EU. yumış: [DLT *yumuş* “iki veya daha fazla adam arasındaki haberleşme, haber götürüp getirme”, Ercilasun & Akkoyunlu, 2014, s. 211, 353, 988; EDPT *yumuş* “hizmet, iş”, Clauson, 1972, s. 938b; EUTS *yumuş* “hizmet, iş, faaliyet”, Caferoğlu, 2011, s. 305; HdA *yumuş* “hizmet”, Wilkens, 2021, s. 920]

Munçulayu ök miñ beg yekler kuvrağım ol ol (tözün)- -ler oğlunun işin yumış—in kılı teginip öñin öñin küyü küzetü tegingeyler (Ayazlı, 2012, s. 148; VI. 25b. 448/12-16) “Bunun gibi bin sülale tanrılar şeytanlar topluluğu o soylular oğlunun işini yaparak başka (türli) koruyup gözetecekler.”

YU. Ø;

KA. yumuş: يۇمۇش [HZUTDŞL *yumuş* “iş, hizmet”, Komisyon, 2007, s. 361]

İncelediğimiz kaynaklarda Eski Uygur Türkçesinde bulunan otuz üç sözcüğün bugün Kumul Ağzında da kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu sözcüklerin on beşi Yeni Uygur yazı dilinde de varlığını sürdürmektedir. Başka bir deyişle Eski Uygur Türkçesi ile Kumul Ağzının, tespit edilen otuz üç ortak sözcüğünün on beşi Yeni Uygurcada da yaşamaktadır. Bu on beş sözcüğün beşi Eski Uygur Türkçesindeki yapılarını korurken kalan on tanesi bazı ses olayları neticesinde değişikliğe uğramıştır. Bu ses olaylarını ve sözcükleri şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Ön seste h- türemesi: EU. öl > YU. höl

b. Ön seste y- düşmesi: EU. yinçü > YU. ünçe

c. Ön seste t- > ç- değişikliği: EU. tiş > YU. çiş; EU. Tişi > YU. çışı; EU. Tüş > YU. çüş

ç. Sözcüğün kalın sıradan ince sıraya geçmesi: EU. kakaç > YU. kekeç; EU. sasığ > YU. sesik; EU. tamız- > YU. temit-

d. İç seste -r- düşmesi: EU. tört > YU. töt

e. Hece yutulması: EU. tegirmen > YU. tügmen

Eski Uygur Türkçesine ait olup Kumul Ağzında varlığını devam ettiren otuz üç sözcüğün sadece sekizinde ufak tefek ses farklılıkları olduğu görülür. Bu farklılıkları da şöyle sıralayabiliriz:

a. Ünsüz ikizleşmesi: EU. asığ > KA. assığ

b. Sözcüğün kalın sıradan ince sıraya geçmesi: EU. kırtış > KA. kirtış; EU. sırtığ > KA. sirtik, EU. tamız- > KA. temiz-

c. İç seste -rç- > -ş- değişikliği: EU. kögürçgün > KA. köküşken

ç. Son hecede düzleşme: EU. torğu > KA. torğa; EU. yinçü > KA. yinçe

d. Sözcüğün ince sıradan kalın sıraya geçmesi: EU. küj > KA. kuñ

Bu veriler bize Eski Uygur Türkçesine ait sözcüklerin Kumul Ağzında, Yeni Uygur yazı diline göre daha fazla korunduğunu göstermektedir.

4. Sonuç:

Eski Uygur Türkçesine ait ses özelliklerinin ve sözcüklerin diğer ağızlara nazaran Kumul Ağzında daha fazla bulunması, Kumul bölgesinin coğrafi özelliği, Kumul halkının etnik kökeni, kültür gelenekleri, diğer kültürler ve halklar ile olan ilişkileri dolayısıyla.

Yukarıda belirtilen kaynaklardan hareketle bugün Kumul Ağzında yaşayan Eski Uygurcada bulunan otuz üç sözcüğün on beşi Yeni Uygurcada da kullanılırken diğer sözcükler için Yeni Uygur yazı dili farklı sözcükler kullanılmaktadır. Örneğin Eski Uygurca ve Kumul ağzında kullanılan *érin* “dudak” sözcüğü için Yeni Uygur yazı dilinde “*kalpuk, lev*” sözcükleri kullanılmakta; “gölge” anlamına gelen “*kölük*” sözcüğü için ise Yeni Uygurcada “*kölenge*” sözcüğü kullanılmaktadır.

Bu çalışma ile ortaya konulan tespitler, Türkçenin tarihî dönemlerindeki dil verilerinin birçoğunun ağızlarda yaşıyor olmasının kanıtıdır. Sahada yapılacak derleme çalışmaları bu verilerin zenginleşmesini sağlayacaktır.

Kısaltmalar:

ED: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish

EU: Eski Uygurca

EUTS: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü

DLT: Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk

HdA: Handwörterbuchdes Altuigurischen

HZUTDŞL: Hazirki Zaman Uyğur Tilining Diyalikt Şiviliri Sözligi

HZUTHD: Hazirki Zaman Uyğur Tilining Hoten Diyalikti

HZUTKŞ: Hazirki Zaman Uyğur Tilinin Kumul Şivisi

İL: İzahlik Lugat

KA: Kumul Ağzı

s: Sayfa

UŞS: Uyğur Şiviliri Sözligi

YU: Yeni Uygurca

Kaynaklar

Abdulla, A. (1985). *Hazirki Zaman Uyğur Tiliniñ Kumul Şivisi Toğrisida*. Urumçi: Urumçi Halk Neşriyatı.

Atalay, B. (1985). *Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügat-it-Türk Tercümesi*. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ayazlı, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Baskakov, N. A. (1986). *Türki Tillar*. (Uygurca Çeviri). Beijing: Milletler Yayınları.

Bang, W.; Gabain, A. von (1930). *Türkische Turfan Texte IV* Berlin, SPAW. Phil.-hist. Kl.

Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford.

Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk Yedinci Kitap*, Adana: Karahan Kitabevi.

Demirci, Ü. Ö. (2014). *Eski Uygurca Dört Çatik*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Elmalı, M. (2019). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Emet, E. (2015). *Doğu Türkistan Uygur Ağzları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B.; Akkoyunlu, Z. (2014). *Kaşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugâti't-Türk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gappar, A. (1980). *Hazirki Zaman Uyğur Tili ve Dialéktleri ve Milli Edebi Tlimizniñ Asasi Dialékti Hem Normal Teleppuzi*. *Minzu Yuwen*. S.2.

Ğopuri, Ğ. (1986). *Uyğur Şiviliri Sözligi*, Beijing: Milletler Neşriyatı.

Hamilton, J. (2011). *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması: İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, Çev. Vedat Köken, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,

Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Komisyon (1983). *Divanü Lügat-it-Türk Uygurca Nüshası I-II-III*. Urumçi: Xinjiang Halk Yayınevi.

Komisyon (1989). *Uygurca Eski Türkçe Sözlük*. Urumçi: Xinjiang Gençlik Yayınevi.

Komisyon (1990, 1991, 1992, 1994, 1995, 1998). Uygur İzahlık Lügiti (Cilt I-VI), (I. cilt (a-p) 809 s.; II. cilt (t-h) 908 s.; III. cilt (d-f) 946 s.; IV. cilt (k-l) 946 s.; V. cilt (m-ü) 904 s.; VI. cilt (v-y), 784 s.) Beijing: Milletler Yayınevi.

Komisyon (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Komisyon (1997). *Hazirki Zaman Uygur Tiliniñ Kumul Şivisi*. Urumçi: Xinjiang Pen Tehnika Sehiye Neşriyati.

Komisyon (1999). *Uygur Tiliniñ İzahlık Lügiti*. (Kısaltılmış Nüshası), Urumçi: Xinjiang Halk Yayınevi.

Komisyon (2017). *Hazirki Zaman Uygur Tiliniñ Diyalekt Şivileri Sözlüki*. Beijing: İjdimai Penler Akademisi Til Tetkikat Orni.

Özbay, B. (2014). *Huastuanift- Manihaist Uygurların Tövbe Duası*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özönder, S. B. (1998). *Üç İtigsizler (Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks-XXX Levha)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Seng, L. (1986). *Uygur Tiliniñ Merkizi Dialékti hem Uniñ Hususiyetleri, hoşumçe: Hazirki Zaman Uygur Tiliniñ Asasi Dialékti*. Siqvan: Min Zu Yayınevi.

Tekin, Ş. (2019). *Uygurca Metinler -II Maytrisimit*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tenişev, F. (1983). Xin Jiang Uygur Tili Dialéktleri, (Çince Çeviri). *Keşker Sifen Şöyen İlmij Journili*.

Tursun, İ. (1957). Uygur Edebi Tili ve Atalgulirini İşleş. *Xinjiang Gazetesi*, 31 Mayıs sayısı.

Wilkens, J. (2016). *Buddhistische Erzählungen Aus Dem Alten Zentralasien Edition Der Altugurischen Daşakarmapathāvadānamālā*, Belgium: Brepols.

Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuchdes Altugurischen, (Altugurisch – Deutsch – Türkisch) / Eski Uygurcanın El Sözlüğü, (Eski Uygurca – Almanca – Türkçe)*, Akademie der Wissenschaftenzu Göttingen.

Yamada, N. (1993) *Uigurubun keiyaku monjo shūsei. Sammlung uigurischer Kontrakte, Cilt II: Text band. Texte in Transkription und Übersetzung, Bemerkungen, Listen, Bibliographie und Wörterverzeichnis*. Osaka: Osaka University Press.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.